

De grutto

Albert Beintema 2015. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen. ISBN 978-904502944-3. 272 pp. Prijs € 21,99.

Het lijkt alsof er meer dan ooit aandacht is voor de achteruitgang van weidevogels in Nederland. Afgelopen voorjaar werd de Grutto uitgeroepen tot vogel des vaderlands door het dagblad Trouw en er was wekelijks wel iets over te horen of te lezen in de media. Juist op dat moment kwam de monografie *De grutto* van Albert Beintema uit. Hij heeft een groot deel van zijn carrière bij het Rijks Instituut voor Natuurbeheer (het huidige Alterra) gewijd aan vogelonderzoek, de Grutto in het bijzonder. Zoals verwacht, wordt de biologie van de soort in het boek uitgebreid beschreven. Beintema begint echter met te vertellen over zijn passie voor de Grutto en een uiteenzetting te geven van factoren die een rol spelen bij de teruggang van het aantal Grutto's in Nederland. De Grutto staat symbool voor een type bloemrijk weiland dat we in Nederland sinds de jaren '70 van de vorige eeuw rap zijn verloren door intensivering van de landbouw.

De belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang van de Grutto lijkt de lage overleving van de kuikens. Sinds de jaren zeventig is die afgenomen van 60-70% tot 5-10% nu. In de afgelopen decennia is volgens Beintema de maaimachine de

grootste vijand geworden van het grut-tokuiken. Zijn boek kwam uit op het moment dat de stemming onder huidige onderzoekers in het veld op een dieptepunt was. In het onderzoeksgebied van de Rijksuniversiteit Groningen in Zuidwest-Friesland vielen in 2015 extreem veel nesten ten prooi aan predatoren en werden nauwelijks kuikens vliegvlug. De voornaamste oorzaak lijkt dat door de muizenplaag van 2014 meer predatoren de winter zijn doorgekomen. Dit jaar deden die zich vervolgens te goed aan Grutto's en andere vogels, met het lage broedsucces als gevolg. Predatie is een punt waaraan in het boek weinig aandacht wordt geschonken. Een gemiste kans als je het mij vraagt, want het is een telkens terugkomend onderwerp in gesprekken met boeren en vrijwillige weidevogelbeschermers. Met zijn lange carrière als weidevogelonderzoeker heeft Beintema vast ook interessante ideeën over (veranderingen in en consequenties van) predatiedruk.

De nadruk in het boek ligt niet alleen op wat er is onderzocht maar vooral ook hoe het onderzoek in zijn werk ging en wie daar een rol bij speelden. Het was leuk om te lezen over de successen maar minstens zo interessant vond ik het om te lezen over de 'mislukte' expedities waarin er nul vogels gevangen werden, en hoe Beintema en collega's dan samen moesten afzien in het woestijnzand of de Afrikaanse modder. Het is een cliché maar daarom niet minder waar: onderzoek loopt nou eenmaal niet altijd zoals gepland. Dat kan heel vervelend zijn maar ook nieuwe inzichten geven. De lelijke kant van het werk komt ook aan bod wanneer je leest over conflicten over geld en ruzies met mensen die nooit zijn opgelost; dat hoort er uiteindelijk ook bij.

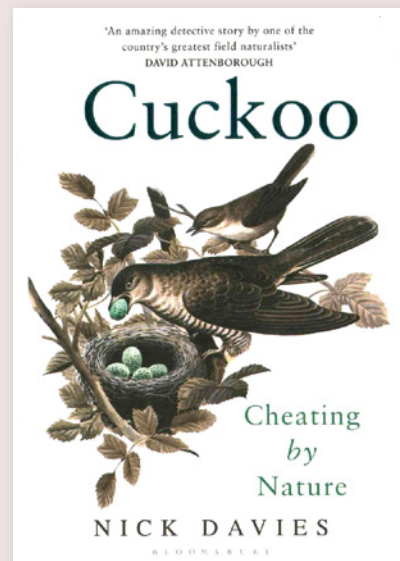
Na de hoofdstukken over de trek van Grutto's wordt het boek afgesloten met een blik op de toekomst. De inspanningen van de beweging *Kening Fan 'e Greide* worden bejubeld. Hoewel het lijkt alsof Beintema niet alle ideeën even vernieuwend vindt, vestigt hij er toch zijn hoop op. Wellicht omdat het een samenwerking is van verschillende sectoren (economie, ecologie en cultuur) die bij elkaar

meer draagvlak creëren dan vroeger en dan afzonderlijk van elkaar.

De grutto is een mooie samenvatting van vele jaren onderzoek dat door de auteur zelf is gedaan, maar ook van de jaren voor en na zijn tijd. De passie van de auteur voor de Grutto en de rijke weide wordt goed overgebracht. Het boek levert niet alleen inzicht op over wat er nodig is om de soort in Nederland te behouden, maar ook waarom dit niet op eenvoudige manier te bereiken zal zijn.

– Emma Penning

Cuckoo, cheating by nature

Nick Davies 2015. Bloomsbury, London. ISBN: 978-1408856567, harde kaft, 320 pp. Prijs £ 16,99.

Het is natuurlijk een briljant idee om je eieren in nesten van anderen te dumpen, om zelf niet voor de broedzorg op te hoeven draaien. In Nederland kennen we echter maar één ware broedparasiet, de Koekoek. Het ontvangen van een koekoeksei is voor de gastheer een regelrechte ramp omdat het net uitgekomen koekoeksjong de eieren en/of kleine jongen van de gastheer het nest uitwerkt. Gastheren zijn daarom uitermate kritisch op vreemde eieren in het nest (worden eruit gewerkt of het gehele broedsel wordt verlaten). Koekoeken worden op hun beurt steeds

beter in het nabootsen van de gastheereieren. Zie hier de wapenwedloop tussen de Koekoek en zijn gastheer!

Aristoteles was feitelijk de eerste die beschreef dat de koekoek een broedparasiet is. Darwin filosofeerde vervolgens in zijn epische werk *'The Origin of Species'* over hoe zo iets opmerkelijks eigenlijk kan ontstaan. Maar het is Nick Davies die met experimenten in het veld de wapenwedloop tussen de Koekoek en zijn gastheer (in dit geval de Kleine Karekiet) minutieus in kaart bracht, zoals vervat in een prachtig populair wetenschappelijk boek. Davies neemt ons mee naar zijn studiegebied Wicken Fen, een moerasgebied ten noorden van Cambridge waar hij met een hazelnotenstok routinematig het riet scheidt op zoek naar karekietennesten met daarin een koekoeksei. Het bijzondere van Davies is dat hij vanaf het begin het besef had dat alleen waarnemen onvoldoende is om de wapenwedloop te kunnen begrijpen. Davies staat dan ook bekend om zijn vele veldexperimenten.

Edgar Chance (zie verderop) bijvoorbeeld ontdekte dat het leggen van een ei razendsnel gaat. Davies ontwierp een experiment om te testen of dit een aan-

passing is om ontdekking door de gastheer te voorkomen. Bij een eerste groep karekieten liet hij een opgezette Koekoek zien wanneer hij een karekietenei door een namaakkoekoeksei (van klei) verving. In een tweede groep verving hij alleen het ei. Inderdaad werden de (neppe) koekoekseieren veel minder vaak geaccepteerd als de karekieten de opgezette Koekoek hadden gezien! Davies testte overigens ook de reactie op een opgezette Kauw, maar daarbij was de reactie vergelijkbaar met de controlegroep. Het zijn dit soort slimme experimenten die uiteindelijk de aanpassingen van Koekoek en gastheer blootleggen.

Eén van de hoogtepunten van het boek vond ik de beschrijving van de avonturen van Edgar Chance (1881-1955), een welgestelde Engelse zakenman en fervent oöloog. Chance had gehoord dat een Duits oöloog in één broedseizoen een serie van 20 eieren van één en hetzelfde koekoeksvrouwtje had verzameld. Dit record werd een obsessie voor Chance, en hij zou alles in het werk stellen het te breken. Chance begreep dat hij de ecologie van het eierleggende koekoeksvrouwtje moest kennen om een

kans te maken. Door simpelweg (?) heel goed te kijken ontdekte Chance van alles aan Koekoeken, wat zijn werk, zeker voor die tijd, baanbrekend maakt. Hij ontdekte onder andere dat de vrouwtjes om de dag leggen en altijd in de avonduren (in tegenstelling tot de meeste zangvogels). Een zeer opmerkelijke ontdekking was ook dat Koekoeken 'tuinieren', dat wil zeggen dat ze nesten prederen om de gastheer zo aan te zetten tot een herlegsel, om het aantal nesten dat ze kunnen parasiteren te verhogen. In 1920 vestigde hij dan zijn nieuwe record (serie van 21) om in 1922 met *'an outstanding and historical performance'* in totaal 25 eieren van dit zelfde vrouwtje te verzamelen.

Het boek van Davies boeit van kop tot staart, ook daar waar de materie taai dreigt te worden. Davies is duidelijk een geboren verteller. Hierdoor leeft het boek; je hoort tussen de regels door de karekieten krassen. Hoewel bevooroordeeld door een eigen fascinatie voor Koekoeken is het boek van Davies één van de leukste populair-wetenschappelijke boeken die ik in tijden heb gelezen!

– Raymond Klaassen